

ת"פ 25346/03/17 - פלונית נגד מדינת ישראל

בית משפט השלום בירושלים

ת"פ 25346-03-17 מדינת ישראל נ' פלונית
תיק חיצוני: 384137/2015

בפני כבוד השופט איתן כהן
(המבקשת/ הנאשמת)
פלונת
נגד
(המשיבה/ המאשימה/ התביעה)
מדינת ישראל

החלטה כללי

1. לפניי בקשה להורות על הפסקת הליכים בעניינה של המבקשת, שתיקרא להלן הנאשמת, בשל אי-כשירותה לעמוד לדין לפי סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: "החסד"פ").

לבקשה זו התווספה בהמשך גם בקשה נוספת מטעם הנאשמת להורות על ביטול כתב האישום מחמת הגנה מן הצדק לפי סעיף 149 (10) לחוק העונשין התשל"ז-1977 (להלן: "חוק העונשין").

רקע

2. נגד הנאשמת הוגש כתב אישום בן ארבעה אישומים. כתב האישום מייחס לנאשמת שורת עבירות לפי חוק העונשין ובכללן: קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות לפי סעיף 415 לחוק, גניבה בידי מורשה לפי סעיף 393(2) לחוק, גניבה בידי עובד לפי סעיף 391 לחוק, קבלת דבר במרמה לפי סעיף 415 לחוק, זיוף מסמך לפי סעיף 418 לחוק, ושימוש במסמך מזויף לפי סעיף 420 לחוק. כן מיוחסות לנאשמת עבירות של גניבת כרטיס חיוב לפי סעיף 16(א) לחוק כרטיסי חיוב, תשמ"ו-1986, והונאה בכרטיס חיוב לפי סעיף 17 לאותו חוק.

3. אין מחלוקת שהנאשמת סובלת מדיכאון מז'ורי ומכאן הדיון בשאלת כשירותה לעמוד לדין.

נוכח מצבה של הנאשמת, הוגשה חוות דעת פסיכיאטרית מטעם הפסיכיאטר המחוזי (ד"ר ברוך לבוק) ובהמשך הוגשה חוות דעת פסיכיאטרית גם מטעם ההגנה (ד"ר פוקס מנדל).

שני הפסיכיאטרים העידו בבית המשפט על חוות דעתם ונחקרו אודותיה.

תמצית טענות הצדדים

עמוד 1

4. ב"כ הנאשמת טענה שהמסקנה העולה משתי חוות הדעת הפסיכיאטריות ומעדויות המומחים היא שקיים ספק לגבי כשירותה של הנאשמת לעמוד לדין. לדבריה, המומחים מסכימים על כך שהנאשמת נמצאת במצב של חוסר תפקוד ועל כן היא חסרת יכולת לגבש הגנה אפקטיבית. נוסף על כך טענה שבכל הקשור לנושאים נפשיים, עברה הפסיקה בשנים האחרונות מגישה פורמלית- מצמצמת לגישה מהותית. דהיינו יש לבדוק מיהו הנאשם ומהן יכולותיו ולא מהי "כותרת" מחלתו.

בהתייחס לטענה בדבר ביטול כתב האישום מחמת הגנה מן הצדק, טענה שהחלטת היועמ"ש שלא לעכב הליכים בתיק זה, כמו גם החלטת המאשימה לנהל את התיק, עולים כדי פגמים מהותיים בהתנהלות המדינה אשר פוגעים פגיעה בלתי מידתית ובלתי מוסרית בנאשמת ויש בכך כדי להצדיק מתן סעד מן הצדק ולבטל כתב האישום.

5. לעומתה טענה המאשימה שלמעשה אין מחלוקת בין המומחים על כך שהנאשמת לא עומדת בתנאי הסעיף ועל כן כשירה לעמוד לדין. בנסיבות אלה, מצבה הרפואי יקבל ביטוי בפרשת העונש אם תימצא אשמה בדין.

אשר לטענת ההגנה מן הצדק, טענה המאשימה שהנאשמת אינה עומדת במבחנים שנקבעו בפסיקה לתחולת ההגנה ועל כן יש לדחותה.

דין והכרעה

לאחר שענייני בבקשות, בתגובות ובחוות הדעת של שני המומחים ועדותיהם, הגעתי לכלל מסקנה שדין שתי הבקשות להידחות.

בבסיס החלטתי עומדים הנימוקים הבאים:

אי כשירות לעמוד לדין

6. סעיף 170(א) לחסד"פ מורה על הפסקת הליך משפטי נגד מי שבית משפט קבע לגביו שהוא אינו מסוגל לעמוד לדין. ובלשון הסעיף:

"קבע בית המשפט לפי סעיף 6(א) לחוק לטיפול בחולי נפש התשט"ו-1955... שנאשם אינו מסוגל לעמוד בדין, יפסיק את ההליכים נגדו..."

סעיף 15(א) לחוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991, (אשר החליף את סעיף 6(א) הנ"ל), קובע:

"הועמד נאשם לדין פלילי ובית המשפט סבור, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם אחד מבעלי הדין ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין מחמת היותו חולה, רשאי בית המשפט לצוות שהנאשם יאושפז בבית חולים או יקבל טיפול מרפאתי..."

סעיף 1 לחוק טיפול בחולי נפש מגדיר 'חולה' כך: **"אדם הסובל ממחלת נפש"**.

7. ההלכה הפסוקה קבעה כי כדי להורות על הפסקת הליכים נגד נאשם, יש צורך בהוכחת שני תנאים מצטברים כלהלן:

הראשון, הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין;

השני, אי כשירותו זו נובעת ממחלת נפש (ראו: רע"פ 2111/93 **אבנרי נגד מדינת ישראל** (02.10.1994) (להלן: **"עניין אבנרי"**)).

על הרציונל המצדיק הפסקת ההליכים, אמר ביהמ"ש העליון בע"פ 3230/05 **גולה נגד מדינת ישראל** (22.01.2007) (להלן: **"עניין גולה"**), כך:

"התפיסה המונחת בבסיס ההוראה היא כי אין זה ראוי לנהל הליכים פליליים כנגד מי שאינו מסוגל - בשל מצבו הנפשי או השכלי - להתגונן כראוי כנגד ההאשמות המיוחסות לו, להעריך את חומרתן, להבין את מצבו ולתקשר עם עורך-דין במטרה לקבל סיוע משפטי".

עוד נקבע בפסיקה כי לצורך החלטתו מסתמך בית המשפט על חוות דעת פסיכיאטרית, כאשר המסקנה הסופית נתונה לשיקול דעתו של בית המשפט (ע"פ 506/76 **מדינת ישראל נגד אלקנוביץ** (02.01.1977)).

8. במקרה שלפניי לא מתקיימים התנאים להפסקת הליכים כפי שיפורט להלן.

התנאי הראשון - אי מסוגלות לעמוד לדין

9. שתי חוות הדעת הפסיכיאטריות - מטעם הפסיכיאטר המחוזי ומטעם ההגנה, מגיעות למסקנות דומות בשאלת מסוגלותה של הנאשמת לעמוד לדין.

10. **בחוות הדעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי** מאת המומחה לפסיכיאטריה ד"ר ברוך לבוק נקבע שהנאשמת מבינה את מטרת הבדיקה ואת ההליך המשפטי, "מבינה שעשתה דברים לא טובים ומפחדת ממשפט. שיפוט ותובנה קיימים".

בסיכום חוות הדעת נקבע: "במצבה הנוכחי היא יכולה להבין הליכי משפט ולכן יכולה לעמוד בדין".

בחקירתו, חזר ד"ר לבוק על מסקנותיו אלה והעיד שהנאשמת מבינה שעשתה מעשה חמור, מבינה מה זה משפט, מהי אשמה, פוחדת מהמשפט ופוחדת להיכנס לכלא.

בהתייחס ליכולתה של הנאשמת להכין אסטרטגיה הגנתית ולשתף פעולה עם עורכת הדין, סבר שקיים קושי, וכי יכולתה להציג את הדברים מזווית מבטה מוגבלת מאוד. עם זאת, קבע שהנאשמת יכולה להשיב לשאלות קונקרטיות ב"כן ולא", ויכולתה להתכונן למשפט היא מעטה, אך לא נמנעת לחלוטין.

אשר להשפעת ההליך המשפטי על מצבה של הנאשמת, נכתב בחוות הדעת כך: "דיונים בבית המשפט יכולים לגרום להחמרה במצבה". בעדותו הוסיף על הדברים ואמר שההליך המשפטי מזיק לנאשמת, מדרדר את מצבה ומונע ממנה להשתקם.

11. **בחוות הדעת מטעם ההגנה** מאת הפסיכיאטר ד"ר פוקס מנדל (לשעבר הפסיכיאטר המחוזי - מחוז דרום) נקבע שהנאשמת מבינה את כתב האישום ואת תפקידי בעלי הדין. עם זאת, נכתב: "יכולותיה להכין אסטרטגיה הגנתית ולשתף פעולה עם עורך דינה היא מצומצמת מאוד ולכן, לפי הערכתי, כשירותה לעמוד לדין היא פגומה. היא בעלת קרבה לסייג העדר כשירותה לעמוד לדין".

בעדותו, חזר ד"ר פוקס על מסקנותיו אלה. לדבריו, הנאשמת מבינה שיש משפט ויש נגדה כתב אישום, מבינה שיש לה עורכת דין, מבינה את תפקיד השופט ובעלי הדין ומפחדת מהתוצאות. עם זאת, אינה מסוגלת להכין אסטרטגיה הגנתית, וכשירותה "לא אופטימלית", בעייתית, חלקית ומצומצמת. כך למשל סיפר, שכאשר שאל את הנאשמת מה תגיד לבית המשפט בעניין האישומים, השיבה "לא יודעת". בשל כל אלה, קבע שקיים ספק ביחס לכשירותה של הנאשמת לעמוד לדין.

12. אמה של הנאשמת העידה לפניי על מצבה הקשה של בתה. מעדותה עולה, שהנאשמת כמעט שאינה מתפקדת בבית, אינה מסוגלת לטפל בעצמה, מגיבה בקושי לסביבה וזקוקה לטיפול והשגחה צמודים.

13. במהלך הדיונים התרשמתי אף אני מהנאשמת. הנאשמת הייתה אפאטית לחלוטין, לא הגיבה להתרחשויות באולם וספק אם בכלל הבינה את שהתרחש. דומני שמכלל הנתונים שהוצגו לי כמו גם מהתרשמותי האישית מהנאשמת עולה קושי של ממש לנהל משפט נגד הנאשמת, לקבל ממנה תשובות מפורטות לשאלות שבמחלוקת ולגבש בעזרתה קו הגנה אפקטיבי.

14. עם זאת, אף המומחה מטעם ההגנה שבו תלטה ב"כ הנאשמת את יהבה, הגדיר את מצבה של הנאשמת כ-"קרוב לסייג" או שקיים ספק ביחס לכשירותה. ומכל מקום משאין מחלוקת בין הצדדים שהנאשמת מגלה הבנה בסיסית בנוגע להליך המשפטי, המסקנה המתחייבת היא שהנאשמת בעלת מסוגלות לעמוד לדין אף שמסוגלות זו מוגבלת, דלה ומועטה עד מאוד.

התנאי השני - קיומה של מחלת נפש

15. אין חולק על כך שהנאשמת סובלת מדיכאון מז'ורי.

ההגנה טענה, שעל פי הפסיקה העדכנית לובש המבחן שעניינו מחלת נפש אופי פונקציונלי. דהיינו יש לבחון את מהותם של תסמיני הליקוי הנפשי שבו מדובר להבדיל מסיווגו הפסיכיאטרי הקלאסי כמחלה. לפיכך, גם במקרה דנא יש לבחון האם תסמיני הדיכאון שממנו סובלת הנאשמת עומדים בתנאי הסעיף.

16. ב"כ הנאשמת תמכה יתדותיה בהחלטה על הפסקת הליכים שניתנה בת"פ (שלום נתניה) 17254-03-19 **מדינת ישראל נגד שרעבי** (12.05.2019) (להלן: "**עניין שרעבי**") ועל הפסיקה המאוזכרת בה. שם, דובר על נאשם אשר נקבע לגביו שהוא שרוי במצב בפסיכוטי, בלי שנקבע בוודאות מאיזו מחלה או הפרעה נפשית הוא סובל. בית המשפט פסק בשאלת בחינת הכשירות הדיונית שיש מקום להגמשת הגדרת 'מחלת נפש' והורה על הפסקת ההליכים.

דומני שהמקרה שלפניי אינו דומה בנסיבותיו לעניין שרעבי ועל כן אינו בר השוואה. שם, דובר על מצב פסיכוטי. מצב שכזה מתאפיין בניתוק מהמציאות ופגם חמור בכושר השיפוט [ראה י' בזק משפט ופסיכיאטריה - אחריותו המשפטית של הלקוי בנפשו (תשס"ו-2006) 47]. אשר לנוירוזות ופסיכופטיה, ידוע שאלה מתאפיינים ב- "חוסר רגישות מוסרית וכהות לסבלו של הזולת" (שם) ועל כן אינם מהווים מחלת נפש.

במקרה הקונקרטי שנדון בעניין שרעבי, קבע בית המשפט שהנאשם נמצא כאמור במצב פסיכוטי, חסר מסוגלות להפנים את הליכי המשפט, להבין את סדרי הדין, להשתתף בדיון המשפטי, להיעזר בעורך הדין ולעקוב אחר הדיונים בבית המשפט.

שונה ממנו המקרה שלפניי שעניינו דיכאון מז'ורי ללא פסיכוזה כשלנאשמת יכולת הפנמה והבנה - אם כי דלה.

17. בעניין גולה קבע בית המשפט העליון שעל פי הגישה המקובלת, מצבי פסיכוזה מהווים מחלת נפש בעוד שהפרעות נפשיות אחרות, כגון נוירוזה או פסיכופטיה אינם מהווים מחלות נפש. ובלשונו של פסק הדין נאמר כך:

"[...] כך או כך, הפסיקה קבעה, כי מובנו המשפטי של המונח "מחלת נפש" המצדיק להפסיק את ההליכים המשפטיים נגד נאשם, מתייחס למי שסובל מפגיעה קשה בכושר

השיפוט ובתפיסת המציאות, ובשל כך התנהגותו סוטה באופן חמור מן הנורמה".

18. בע"פ 5266/05 **זלנצקי נגד מדינת ישראל** (22.02.2007), התייחס בית המשפט העליון לכשירות המהותית דהיינו לסייג אי שפיות וקבע כלהלן:

"[...] אין בדברים כדי לוותר על הדרישה לקיומה של מחלת נפש כתנאי מוקדם לכניסתו של אדם לגדר הסייג בסעיף 34 ח ואף אין בה כדי להקל מעוצמת הדרישה. כל שיש בדברים הוא לכלול בגדר המונח גם ליקויים אשר באופן מסורתי לא סווגו כמחלות נפש מסיבות שונות, אך אופי תסמיניהם ועוצמתם מעידים על היותם פסיכויים".

אף שהדברים נאמרו בנוגע לכשירות המהותית, מחזקים הם את הפרשנות בדבר היקף ההרחבה הראוי של המונח 'מחלת נפש' בשאלת הכשירות הדיונית.

19. בחינת הפסיקה המרחיבה את תחולת המונח 'מחלת נפש' מעלה שההרחבה הפרשנית ננקטה במקרים של מצבים פסיכויים או ליקויים מוחיים אורגניים קשים (ראה למשל ת"פ (שלום נתניה) 46447-08-17 **פלוני נגד מדינת ישראל** (21.02.2019)). לא מצאתי בפסיקה תקדים לאי כשירות דיונית מחמת דיכאון מז'ורי.

20. לפיכך דחיתי אפוא את הבקשה לאחר שמצאתי שהנאשמת לא עומדת בשני התנאים הדרושים לתחולת הכשרות הדיונית.

הגנה מן הצדק

21. סעיף 149(10) לחסד"פ קובע כדלקמן:

**"לאחר תחילת המשפט רשאי הנאשם לטעון טענות מקדמיות, ובהן:
[...] (10) הגשת כתב האישום או ניהול ההליך הפלילי עומדים בסתירה מהותית לעקרונות של צדק והגינות משפטית".**

22. פסק הדין המנחה בעניין ביטול כתב אישום מחמת הגנה מן הצדק, ניתן בע"פ 4855/02 **מדינת ישראל נגד בורוביץ** (31.03.2005), (להלן: "**הלכת בורוביץ**"). יש להזכיר שפסק דין זה ניתן עוד לפני תיקון החקיקה שעיגן את ההגנה כטענה מקדמית המצדיקה פוטנציאלית את ביטול כתב אישום. בהתייחס לרציונל העומד בבסיס הסעיף נאמר בפסק הדין כך:

"[...] עיקר עניינה של ההגנה מן הצדק הוא בהבטחת קיומו של הליך פלילי ראוי, צודק והוגן. בעיקרון עשויה אפוא ההגנה לחול בכל מקרה שבו קיומו של ההליך הפלילי פוגע באופן ממשי בתחושת הצדק וההגינות כפי שזו נתפסת בעיניו של בית- המשפט".

על פי הלכת בורוביץ, החלתה של הגנה מן הצדק טעונה בחינה בת שלושה שלבים: ראשית, על בית המשפט לזהות את הפגמים שנפלו בהליכים הפליליים בעניינו של הנאשם ולעמוד על עוצמתם במנותק משאלת אשמתו או חפותו; שנית, יש לבחון האם בקיומו של ההליך הפלילי, חרף הפגמים, יש משום פגיעה חריפה בתחושת הצדק וההגינות תוך איזון בין האינטרסים השונים; שלישית, יש לבחון האם ניתן לרפא את הפגמים שנפלו באמצעים מתונים ומידתיים יותר מביטול כתב האישום.

עוד נקבע, שמדובר במהלך קיצוני שיחול במקרים חריגים ביותר.

בע"פ 6922/08 פלוני נגד מדינת ישראל (01.02.2010) (פסק דינה של כב' השופטת ארבל) נדון היחס בין תיקון 51 לחסד"פ שבו חוקקה כאמור הדוקטרינה של ההגנה מן הצדק כטענה מקדמית ובין ע"פ בורוביץ דלעיל.

לשונה של ההגנה בסעיף 149(10) לחסד"פ הוא כלהלן: **"סתירה מהותית לעקרונות של צדק והגינות משפטית"**. ניסוחה בע"פ בורוביץ הוא כלהלן: **"פגיעה ממשית בתחושת הצדק וההגינות"**. בפסק הדין נקבע שאמות המידה בחוק ובפסיקה אינן שונות באופן מהותי ויש להחיל את המבחן התלת שלבי גם על אמות המידה שנקבעו בחוק שכן מהלך בדיקת הטענה אינו שונה.

מן הכלל אל הפרט:

23. אשר למבחן הראשון - זיהוי הפגמים:

החלטת המאשימה לנהל את ההליך על אף מצבה הנפשי הקשה של הנאשמת אינה ברורה ומעוררת קשיים לא מבוטלים.

עסקינן בנאשמת שסובלת מדיכאון מז'ורי, אינה מגיבה לסביבתה, אינה מתפקדת, אינה מסוגלת לטפל בעצמה וזקוקה להשגחה צמודה של בני משפחתה. כך גם יכולתה לגבש קו הגנה ולשתף פעולה עם עורכת דינה היא דלה ומוגבלת ביותר.

עוד אוסיף שהמומחה מטעם הפסיכיאטר המחוזי סבר שדיונים בבית המשפט עלולים לגרום להחמרה במצבה של הנאשמת, ושההליך המשפטי מזיק לה, מדרדר את מצבה ומונע ממנה להשתקם.

מקרים שכאלה אינם מגיעים תדיר לטיפולו של בית המשפט שכן התביעה, דרך כלל, עושה שימוש מושכל בסמכויות שניתנו בידה להגיש כתב אישום או להימנע מהגשתו.

נשאלת השאלה האם במצב דברים זה העמידה על ניהול ההליך נגד הנאשמת תאפשר לה הליך הוגן במובנו הבסיסי ביותר של המונח. דהיינו כיצד ניתן לצפות מבאת-כוחה של הנאשמת להבין ממנה באופן מעמיק מה בדיוק אירע, מהי התייחסותה של הנאשמת להאשמות המוטחות בה, מהי עמדתה בנוגע למחלוקות העובדתיות, ואם היא מודה בעובדות או בהוראות חיקוק - האם מדובר בהודאת אמת או שמא בהודאה שהיא פרי של אימת החרדה והדיכאון הקשה שבו היא שרויה אם לאו.

הדברים אמורים ביתר שאת שעה שמומחה התביעה עצמו סובר שניהול ההליך המשפטי עלול להזיק לנאשמת, לפגוע בה, לדרדר את מצבה ולמנוע את שיקומה. והכול בעת שהנאשמת שרויה במצב קשה זה משנת 2015 דהיינו במשך כארבע שנים.

נשאלת השאלה האם תביעה סבירה צריכה הייתה להימנע מהגשת כתב אישום במקרה זה ומשלא עשתה כן האם מדובר בצעד שעומד בסתירה מהותית לעקרונות של צדק והגינות משפטית?

דומני שמשנקבע שהנאשמת כשירה לעמוד לדין במובנו המשפטי של המונח, לא ניתן לעקוף קביעה זו ולהגדיר את המשך ניהול ההליכים נגדה כפגם.

ההחלטה על הגשת כתב אישום ועל המשך ניהול ההליך נגד הנאשמת בנסיבות שתוארו אכן מוקשית. ברם מדובר בהחלטה המצויה בגדר סמכותה של התביעה ונתונה לשיקול דעתה ואינה חורגת באופן קיצוני ממתחם הסבירות הראוי להחלטות מסוג זה.

משכך לא ניתן להגדיר את ההחלטה כ- "פגם" ודי בכך כדי לדחות את הטענה. ובנסיבות אלה, ממילא אין עוד צורך לדון בשני המבחנים הנותרים.

סוף דבר

24. כאמור, משמצאתי את הנאשמת כשירה לעמוד לדין, ומשמצאתי שהמשך ניהול ההליכים נגדה לא מהווה "פגם" כמשמעותו בסעיף 149(10) לחסד"פ, החלטתי אפוא לדחות את שתי הבקשות.

ניתנה היום, ה' תמוז תשע"ט, 08 יולי 2019, בהעדר הצדדים.

